

Бранка Радовановић

ПОСЛЕ КРАЂЕ

Од како је мама умрла, ово је већ четврти пут. Са мамом сам становао у нашој породичној кући, наслеђеној још од наших предака. Мама је доживела лепе осамдесете и све нас својим стањем и расположењем заваравала, и наједном, кад смо се томе најмање надали, отишла је међу анђеле. Са осмехом на лицу, благим положајем главе, изгледало ми је да се још једном претвара. Онако како је волела кад сам био дете да ме расплаче:

– Јао, што ме боли глава! Морам да легнем!

И легне. Кобајаги боли је нешто, боли и умре. А ја убеђен да је то истина, плачем, сузе бришем, јецам:

– Мама, мама! Пробуди се! То није истина!

Она се онда наједном прене, насмеје и – жива. Само тада, када је мама одистински умрла, нису помагале моје сузе. Биле су то сузе неутошеног детета. Мој једини преостали родитељ је умро, последња веза са мојим домом је прекинута. Остајем сам на свету, разголићен као пуж кад му неко случајно или намерно разбије кућицу. Никад нисам размишљао о судбини тог пужа коме ми деца кућицу украдемо. Куд се он после дене? И да ли му друга кућица порасте, или украде туђу, изнајми? Или доживотно остаје пуж голаћ?

Како да се утешим, како да нађем мир мојој узбурканој души? У коју луку да упловим кад је бура овладала целим мојим бићем?

Кад бомба падне, направи пустош. Поружи, сарвини или у дубину сатера. Кратер направи. У ваздух баџи. У парампарчад смрви. Кад лопови прођу кроз кућу, онда остану само зидови и плафон на месту. Између њих нема предмета ни ствари које су остале тамо где су биле. Хаос! Русвај! Лом! Крш! Тако је можда изгледало стварање света, када је сваки делић био један од учесника поретка, смисла. Кад лопови уђу у кућу, они најпре сниме, укапирају, за будуће евентуалне доласке. Запамте распоред просторија, али и подрума и тавана, улаза и излаза. Кад се лопови окоме на кућу, онда они то чине у налетима, у њима само знаним интервалима. Први, да покажу своју моћ, свој рејтинг међу истима, да означе територију, други, они млађи, после, да су им дорасли, да могу на њих и у другим случајевима да рачунају. Да овере своје знање.

- Када сте последњи пут боравили у кући?
- Ко вам је јавио? Како сте сазнали?
- Како сте кућу осигурали?
- На кога сумњате, можда имате неког?
- Напишите нам на папиру списак ствари које вам недостају. Не мора одмах, па нам доставите.
- Да ли још неко има кључ?
- Где ви живите? Чиме се бавите? Зашто сте отишли у Словенију?
- Држављанство? Брачно стање?
- Ваша мајка, да ли је имала неког пријатеља, будући да је била удовица?

... Питања, питања, зује у глави, мешкоље се, врте, врпоље, вртоглавицу ми правећи, кад зажмурим просто се отимају које ће више и брже у око да ми упадне, мозак да ми пробуши, на уста да изађе. Мука ми је, повраћа ми се. Да ли је страшније да жмурим или да гледам? Сlike су јаке, успомене болне, приказ увредљив. Безнадежно се осећам. Ишчупан из простора, не припадам никоме, сâм сам на свету. Кога ће то да заболи кад је око мене толико усамљеника, бескућника, прогнаника? Како да изравнам свој ужас са њиховим, на ком кантару то да измерим?

Када је мама умрла и кад сам јој дао подушја, закључао сам врата. Нисам слутио да они вребају, баш такав моменат очекују: родбина и сродници, утучени од бола и не воде рачуна о обичним стварима, тад је моменат. После крађе затекао сам русвај. У ствари, и тачније, после крађа, затицао сам увек русвај. Када је моја мама умрла, када сам јој одржао парастос, оставио сам родитељску кућу и свом снагом покушао да средим мисли и неопходне папире. Они који вребају, проценили су да је то најзгоднији моменат да се у кућу упадне, јер смо и кућа и ја били потпуно неприпремљени и необезбеђени. Ја без мајке, кућа без газдарице. Јавиле су ми комшије, а ја сам затекао разбијено ула-

зно стакло, нешто трагова; недостајале су ствари. И све испретурано. Као да је вихор пролетео.

Други пут је било усред зиме, једне децембарске ноћи. Мора да је у њиховом поимању забаве ред дошао на прављење маскенбала, машкара или наше Беле недеље, без обзира на календар. Ствар на ствари није остала, па је једва и могло да се уђе у кућу. Мамин купаћи костим лежао је насред собе, као непосредни доказ једне овакве претпоставке, док се по кревету, још увек, из преврнуте флаше сливао густи „шери” и бојећи, натапао постељину, душек, све до пода, где се у барицу скупило. Много је ствари нестало, а неке из прве крађе су се појавиле. Неке из буцака испливале. Чудесна игра лопова са нама, власницима, увелико се настављала.

Трећа је била преко крова, баш на месту где се главне и помоћне греде састају. Цреп је беспрекорно померен и наслаган. Мислио сам и поверовао у оно народно „отројчило се”, у невољи се радујући да је сад крај. Као да су лопови верујући људи, којима су божији и људски закони блиски. Ноћу, пред сан мисли би ме водиле на мучан пут опустелог и празног родитељског дома и све учесталије посете, роварења, скрнављења, покушај да се наше трајање угрози. Читав један и по век моји су преци на овом месту живећи слагали своје жеље и снове, своје успоне и падове, радости и туге, рађали се и ту умирали. И сад су дошли неки и некакви, „куси”, да моје корење крче и моје стабло секу.

Четврти пут је био најоригиналнији. Откључао сам врата, а нисам могао да их отворим. Схватио сам одмах да су изнутра затворена и да мора да су они опет доходили. Отишао сам иза куће и видео рупу у прозору. Шипке, које су ту биле одвајкада, сада су биле исечене. Оркан је ипак прошао. И као после сваког невремена, кад се природа и море стишавају, па избаце на површину прљавштину, а на дно шут и муљ, тако је било и са мном. По поду су лежале ствари којих се не само нисам сећао, него за које бих, да ме је неко питао чије су, рекао: „Појма немам, моје нису!” Очито да су многе од тих ствари скрајнуте с видика мога детињства, остале тако да паралелно таворе. Заборављене, некорисне, па ипак небачене. Газио сам по поду поплочаном сликама и фотографијама просутих из кутија где су лежале оне претекле, пошто их је мама тако страсно и педантно у албуме поређала. Помешане су са њима биле и неке моје сличице фудбалера, са неког давног светског првенства, када сам имао десетак година и за које сам мислио да их је мама, једном кад сам нешто скривио, на ломачи пред кућом запалила. Откуда сад оне? Као да их је непозната рука донела и ту истресла. На моменат сам заборавио на ову несрећу која ме је снашла и у мислима прешао педесетак година уназад.

Живели смо далеко од града и читаво моје детињство се одвијало у природи и игри. Улазиле су у моду, кад су деца у питању, тога је од-

увек било, разновразне сличице. Потрошачки менталитет се и преко нас деце неосетно увлачио у све поре друштва. Нисам имао стрпљења да чекам да се албум постепено пуни, па сам неколико пута од невраћеног кусура купио од другова њихове вишкове мени неопходне. Мама ме је вешто „укебала”, наложила ватру и на ломачи, за педагошки пример, спалила и тај албум и претходне. Гарави смо била и мама и ја, и читав мој дотадашњи живот ми се тад указао као ватра и ништа, јер ми је, очајном, изгледало да нема ништа пре, а да ни после неће моћи да буде. Мамино лице је имало израз клоуна, јер је било прекривено знојем и по неком сузом очаја. Како су ове сличице све то преживеле и остале у животу, не знам. Биће да сам их накнадно добио за већ да-те паре, али без албума, па сам их тако у буџак ормана сакрио. На момент сам се искључио из овог страшног призора, овог разбацаног крша у дому у коме су прошле моје, ако не најлепше, онда најбезбрижније године живота, када је ова кућа била са сваке стране пуна живота. Оца се додуше нисам сећао, али сам се некако рано навикао на ту празнину, и то прихватио као неминовност. Без много јасних осећања, јер реч „тата” никад нисам имао коме да кажем, нити кога да позовем. Само, понекад, кад сам био изузетно тужан, о великим датумима и празницима, кад су породице биле на окупу, додатно растужен замишљао сам „шта би било кад би било”. Такво питање и још компликованији одговор били су исувише апстрактни за моје малено биће, одасвуд окружено пажњом и љубављу. Мама је била потпуно мени посвећена, тетке такође, а о баки и деки, колико их памтим, и да не говорим. Били су опхрвани болом и никада нису могли из њега да се извуку. И кад бих отишао код њих, растуживали су ме својим поређењима и причама: „Гле, гле, исти он! Пљунути он! Погледај му руку, види ногу, став и нарав! Срећан ишао под овим сводом!”

Мама ме је одводила кад су тражили, а после сам и сам ишао. Није вредело што су имали још две кћери и нас петоро унучића, вукло их је срце за прерано отишлим сином:

– Зар то може да буде, њега младога земља да покрива, а ми да живимо? Зар је то правда? Науживали смо се, нашетали, најивели, доста је било нашег!

И некако убрзо, једно за другим, отишли су. Тако се кућа њихова сама затворила. Моју децу одведем, али је то и мени хладно и далеко, њима тек ко зна колико. У овој сам кући рођен и ту порастао. Нисам хтео своју породицу за њу да везујем. Мојца је имала свој стан, родитељи су јој га купили док је још студирала. Када је бака умрла, маму сам звао код мене.

– Одавде никуд не могу. Не да нећу, него просто не могу. Ту ми је живот прохујао, ту ћу и да га окончавам. Гајићу пилиће, цвеће, башту. Све оно што раније нисам могла, сада ћу. Пензија је стварно дивна

ствар! А и нарадила сам се. Све оно супротно, сада ћу моћи. Да се наспавам за све непроспаване ноћи и прекинуте јутарње снове. Да не размишљам много. Кад радиш, не можеш много да мислиш, сем на оно што радиш. А кад се умориш, фино спаваш! Сутрадан си као нов!

– Добро мама, да то није много за твоје године?

– Не брини, сине, свега тога сам се ужелела. И комшилука, и кафе и ћа-ћу разговора. Црв је опасан, кад се он усели, нема ништа од сна, а ноћ је дуга и црна. Шта тад све човеку падне на памет!

– Ми имамо једну собу вишка, у којој можеш кад хоћеш, кад пожелиш да будеш...

– Па не мислиш ваљда да се ја нешто љутим, немам разлога стварно. Сви сте према мени пажљиви. Ништа ми не треба. Зваћу, тражићу, ако буде требало, не секирај се.

Није се жалила. Ни да јој нешто треба, ни да јој не треба. Навикнута сама да живи, према себи је била крута, оштра, строга. Према мени мека и сажалјива. Као према сирочету! Погледа ме, загледа се, а очи јој засузе. Не плаче. Само толико.

– Шта је мама? Је л' се нешто десило?

– Шта се десило? Боже, сине, шта ће се десити!

После је срамота, па прича неке „леве” ствари. Од баке сам чуо како су се она и отац срели. Од ње, не. Ваљда јој је било тешко. Једном је почела, па се загрцнула, и није више могла. И никад више није ни почињала ни настављала. А и ја нисам инсистирао.

– Ова кућа ми је постала терет. Успомене, успомене, како сте тешке! Попеле сте ми се на рамена, на леђа, на главу, свуда сте у мом бићу! Шта да радим, куд да се денем? Док сам ја жива, а онда ради шта хоћеш! Продај, руши, живи ту, чувај за децу. Како хоћеш!

А ја, ево, бројим крађе и провале: која је била оригиналнија, која је била вештија, која маштовитија, а која суровија, која штетнија, која богатија (за лопове, наравно!), јер свака крађа, сваки њихов улазак „врдео је” по неколико хиљада марака, а моја кућа је за толико бивала сиромашнија. Ниједног техничког уређаја није било већ после прве. Нема ни пића, оног луксузног, што смо доносили са путовања, ни домаћег. Ни породичног ордења, ни колекције оружја, ни мојих аутића (са све полицом су их однели!), ни фото-апарата, ни фотографија, ни маминих свадбених сервиса, успомена од кумова и фамилије. Ни лустера, ни есцајга, ни хаубе за сушење косе. Ни косачице... Ево, списак је ту. Све сам прибележио.

– Добар дан, инспектор Блажић.

– Добар дан, дежурни техничар Лука.

– Добар дан...

– Када сте последњи пут боравили у кући?

- Ко вам је јавио? Како сте сазнали?
- Како сте кућу осигурали?
- На кога сумњате, можда имате неког?
- Напишите нам на папиру списак ствари које вам недостају. Не мора одмах, па нам доставите.
- Да ли још неко има кључ?
- Где ви живите? Чиме се бавите? Брачно стање?
- Ваша мајка, да ли је имала неког пријатеља, будући да је била удовица и живела сама?
- Да погледамо, да направимо увиђај...
- Изволите, овуда, иза куће, биће вам јасније.
- Охо, па ово су прави мајстори, професионалци...
- Ово је маказама сечено... Да ли сте нашли напољу неки траг?
- Све сам претражио, ама ништа нема. Све су са собом однели. Ни парче гвожђа, ево трагова, куда су, тамо преко дворишта отишли. Вероватно су имали камион, или неко возило да све потрпају...
- Да видимо изнутра.
- Исте руке... Као оно јуче...
- Је л' то значи да сте на трагу?
- Господине, док се не докаже, не именује се. Бићете обавештени.
- Списак нам доставите, кроз неколико дана, кад будете све средили и пребројали, кад утврдите тачно шта вам још недостаје. До виђења.

Увиђај је завршен. Полицајци одоше, љубазно обећавајући да ће доставити извештај. Али и да се сам интересујем. Увек исти начин, записник, папири, гомиле бележака, као да сам ја тај провалник. Мене испитују, мене легитимишу, ја показујем. Прах по стакленим деловима ормана и предметима који су очито били у њиховим рукама. Провлачим се са комшијама кроз собе и газимо нерадо (али нема нога где да стане) по стварима које су овом дому и мојим прецима припадале. Чује се крцкање, пуштање, шкрипање, ја се трапаво саплићем. Комшије се чуде, сажаљевају, згражавају се и сумњају, али шта то вреди, кад ће „они” опет, и опет, док сваки нови не овери, не добије визу за улазак у њихов свет.

Већ је и сумрак почео да се спушта, а ја табам по кући. Хтела је и Мојца да ми помогне, али шта би она ту – шта она зна где шта стоји и чега нема. Уосталом, то је све мој бол. У буцаку, између ормана и кревета, пуно је разгледница.

Путовања, летовања, коверти, писма. Гле, како је мама све то сачувала! Читаво мало благо. Ала се некад писало! Сада ови телефони и имејли, однесоше нам памћење и успомене... Ко би и стигао данас све натенане да пише, да шаље, да чека... Па ја ово никад нисам видео. Пакетићи, завезани вршцом... Ко зна кад и од кога... Ово расклањање, мо-

же и да сачека, да погледам ову „приспелу” пошту. Њима то, очито, није било интересно, само су побацали на под. Горе се види нека кутија, као празна зјапи, мора да је све то ту стајало... Да, да, кутија је ту била, сећам се, да, али међу неким одложеним стварима. Мислио сам да је ту нешто остављено, јер мами је увек било жао да баци... Све је чувала...

– Гле, гле, мама! Лепа и згодна, гле! А мени је увек изгледала иста. Нисам ни приметио кад се повила и угојила. Оседла. Остарила.

Ma cherie,¹

Je t'ecrie uniquement pour te dire que j'ai un grand desir de te revoir, de te sentir, ecouter et embrasser. Je pense tres souvent a toi parceque j'ai vue, il y a quelques jours, un film d'un de nos meilleurs metteurs en scene, R. W. Fassbinder, qui s'appelait *Lilly Marleen*. Ce film, base sur la chanson du meme titre avait comme sujet un couple qui ne pourrait pas venir ensemble a cause des problemes politiques, des frontieres et d'autres handicaps. Le film etait tres impressionnant surtout a cause de la chanson, qui me tourne maintenant constamment dans la tete et qui me fait penser tendrement a toi.

Je t'embrasse

P. S. Lundi, le 11. Il je saurai si mon voyage le 12. Il a Belgrade sera O. K., dans le cas d'affirmation je t'enverrai un telegramme.

Peter

Cherie,²

Chaque fois que je vois un photo du film *Lilly Marleen*, je pense a toi. Heureusement je vois beaucoup de photos.

Peter

¹ Драга моја,

Пишем ти само да бих ти рекао колико желим да те поново видим, осетим, слушам и грлим. На тебе често мислим, јер сам пре неколико дана гледао филм *Лили Марлен*, једног од наших најбољих режисера, Р. В. Фазбиндера. Заснован на шансони истог имена, говори о пару који није могао да буде заједно због политичких, граничних и других препрека. Филм је био врло узбудљив, нарочито због песме која ми се врти непрестано по глави и због које нежно мислим на тебе.

Грлим те

П. С. У понедељак 11. П знаћу да ли ће моје путовање за Београд 12. П бити О. К. У случају да јесте, послаћу ти телеграм.

Петар

² Драга,

Сваки пут кад видим слику из филма *Лили Марлен*, ја мислим на тебе.

Срећом виђам много фотографија.

Петар

Chere M.³

En regardant les femmes ici, a Londres, je me rappelle de la beaute des femmes de la Yougoslavie et surtout de la tienne. J'espere de pouvoir venir bientot pour te revoir et de t'embrasser sur chaque millimetre de ton joli corps.

Peter

Ma jolie,⁴

J'ai pu arranger une voyage en Grece et peux donc m'arreter a Belgrade, afin de te revoir, de te caresser, de t'embrasser et de... J'arriverai lundi 10.3. avec LH 15, 10 et resterai comme d'habitude dans l'hotel *Moskwa*. J'ai un desir profond de te revoir et compte deja les heures. Je t'embrasse dans mes pensees tendrement (pas uniquement sur la bouche!)

Peter

Chere,⁵

Je pense souvent a toi, et j'ai un desir enorm de te revoir. J'arrive lundi 11.11 a 15,10,avec Lufthansa a Belgrade et resterai dans l'hotel *Moskwa*. Je serai tres heureux de te revoir, mais si tu decides de ne pas venir, je le comprend egalement et dois l'accepter.

Je t'embrasse de loin.

Peter

³ Драга М.

Гледајући жене овде у Лондону, ја се сетим лепоте Југословенки, нарочито твоје. Надам се да ћу ускоро моћи да дођем да те видим и изљубим сваки милиметар твог лепог тела.

Петар

⁴ Моја лепотице,

Могао бих да удесим једно путовање за Грчку и да се онда задржим у Београду, како бих те најзад видео, мазио, грлио и... Стижем у понедељак 10. III са LH у 15 и 10 и сместићу се, као и обично, у хотелу *Москва*. Много желим да те видим и већ бројим сате. Љубим те у мислима нежно (не само у уста!)

Петар

⁵ Драга,

Често мислим на тебе и веома желим да те видим. Стижем у Београд, у понедељак 11. XI у 15 и 10, Луфтханзом и бићу у хотелу *Москва*. Бићу много срећан да те видим, али ако ти одлучиш да не дођеш, мораћу то такође да схватим и прихватим.

Љубим те издалека

Петар

Chere M.⁶
1000 baisers pour ton anniversaire,
Peter

Etant⁷ depuis deux jours dans le froid da la Finland, je desir d'avoir ton chaleur avec moi. Je t'embrasse 1000 x
Peter

Chere M.⁸
Je suis profondement irrite et ne sait pas tres bien comment commencer cette lettre pour t'expliquer le probleme dans lequel je me trouve. La verite est: des le premier moment ou nous nous sommes rencontres, je suis tombe amoureux de toi et j'etais tres heureux de te voir, entendre, embrasser et sentir. Mais justement ceci n'etait pas correct et ne pourrait pas aller loin, parceque je suis marie et vis ici, et toi, tu as ta vie, ton fils a Belgrade. J'aurais donc le conflit, qu'avait chaque visite chez toi (que j'attendais toujours avec impatience) je suis tombe plus amoureux. Un mot courant chez nous dis: un homme avec deux femmes perd son ame! Et je pense que c'est vrai! Finalement, je n'aurais plus de venir, mais n'aurais non plus de te telephoner, j'aurais peur, que ta voix me seduisait a nouveau. C'est pourqui cette lettre, je pense il est mieux de laisser nealuner l'affaire et de ne pas nous voir pour un bon moment. J'espere que tu peux me comprendre. Je te permet de te rappelle quelques semaines apres cette lettre pour voir ton opinion.

Je t'embrasse
Peter

⁶ Драга М.
1000 пољубаца за твој рођендан,
Петар

⁷ Боравећи већ два дана у хладноћи Финске, желео бих твоју врелину поред себе. Љубим те 1000 х,
Петар

⁸ Драга М.
Дубоко сам узбуђен и не знам како да почнем ово писмо како бих ти објаснио проблем у коме се налазим. Истина је следећа: већ од првог момента кад смо се срели, ја сам се у тебе заљубио и био сам срећан што могу да те виђам, да те слушам, љубим и дотичем. Али ово није било баш исправно и праведно и није могло далеко да иде, јер ја сам ожењен и живим овде, а и ти имаш твој живот и твога сина у Београду. Због сваког доласка (који сам увек ишчекивао са нестрпљењем), био сам у сукобу, јер сам бивао све заљубљенији. Једна наша пословица каже: човек са две жене губи своју душу. И ја сматрам да је то заиста тако! Најзад, ја не бих смео више да дођем, нити да ти телефонирам, плашим се да би ме твој глас наново заводио. Зато би ово неприлично писмо, сматрам, било боље да уништиш и да се нас двоје не видимо за неко време

Heureka!⁹ Je peut te voir! J'arriverai le lundi 13.X avec LH a 15,10 et compte deja les minutes afin de t'embrasser partout.

A bientôt
Peter

Ma petite princesse,¹⁰

Aujourd'hui je suis de bon humeur, parce que le jour a tres bien commence. J'ai entendue ta voix et je me suis imagine comment tu etais dans ton lit (j'aurai voulu d'etre a cote de toi, ou pour etre plus precis pas a cote, mais dessus de toi!). Mais, assez de reves, bientôt je peut te revoir en nature et c'est mieux que tout les reves. Je pense beaucoup a toi et t'embrasse mille fois tendrement sur chaque millimetre de ton corps, a lundi.

Peter

Ma cherie,¹¹

Les dieux sont contre nous! Je suis donc obligee de changer mon voyage et d'aller directement a Istanbul d'ici.

Peter

Надам се да ћеш моћи да ме разумети. Дозвољавам ти да се пресабереш после овога писма и да те позовем кроз неколико недеља да видим твоје мишљење
Љубим те,
Петар

⁹ Еурека! Могу да те видим! Стижем у понедељак 13. X Луфтханзом у 15 и 10 и већ бројим минуте до часа кад ћу те најзад свуда изљубити.
До скорог виђења,
Петар

¹⁰ Моја мала принцезо,
Данас сам добре воље, расположен, јер је дан добро започео. Чуо сам твој глас и замишљао сам како си лежала у кревету (волео бих да сам поред тебе, или да будем прецизнији: не поред тебе, него одозго!). Али, доста снова, ускоро ћу моћи да те видим уживо и то је боље од свих снова. Мислим на тебе много и љубим те нежно хиљаду пута по сваком милиметру твога тела.
До понедељка,
Петар

¹¹ Моја драга,
Богови су против нас! Приморан сам да променим план путовања и да одавде идем право за Истанбул.
Петар

Mon amour incroyable,¹²

Les derniers semaines j'étais plusieurs fois a la limite de venir a Belgrade pour te revoir, mais j'ai chaque fois hesite parce que je suis tombe amoureux de toi. Et ce ca le probleme! Tu as ta vie chez toi et moi la mienne ici, comment alors vivre un amour a long distance? En consequence je suis donc pas venue a Belgrade pour ne pas compliquer les choses. Je suis a la veille de partir en vacances et vas y continuer de reflecir, quoi faire et proposer de te rappeler en juillet pour discuter en commun, si on va se revoir ou pas.

Je t'embrasse

Peter

Мама је добро знала француски. Не, није ми помагала око задатка, инсистирала је да све радим сам. Имала је, причала је с поносом, одличну професорку, која их је, тада, неким новим методама учила, уводећи их у чаробно царство језика. Биће да су се срели мамин таленат за језике и професоркин добар рад, па заједно дали добре резултате. У библиотеци је узимала књиге и часописе, и тако се усавршавала. Без путовања, наравно. К'о од шале је уписала и завршила француски језик и радила као новинар у Танјугу. У нашој се кући стално слушала француска шансона. Мени и није било много занимљиво то причање уз гитару. Скоро као рецитовање. Сад већ друкчије мислим. Мама је била доста затворена. Причала је много, али кад је била расположена, кад је то она хтела. Исто толико је и ћутала. Није љута, а ћути. Одмара се, каже, ћутећи. Радо је причала о детињству, о својим друговима и другарицама, из детињства, из разреда, из школе, много мање са посла, увек радосно, весело, узбудљиво. Чини ми се да није ни налазила праве речи да ту своју срећу и радост искаже. Дружили су се и касније редовно виђали, сваког првог уторка у месецу, „У 6 код *Мажестика*“... Све оно што је после дошло, очито да је остало у сенци претходног. Мама је наставила да живи у прошлости. Мени је мама била истовремено и блиска и далека, и једноставна и компликована. Мигољила се у мојој слабој спознаји њеног живота. Све што бих је питао, одговорила би. Није крила, али ју је за све требало питати. Сама није причала.

¹² Моја немогућа љубави,

Последњих недеља био сам више пута на ивици да дођем у Београд како бих те видео, али сваки пут сам се двоумио јер сам заљубљен у тебе. И у томе је проблем! Ти имаш твој живот ту, а ја свој овде, како дакле живети љубав на даљину? Услед тога ја нисам дошао у Београд како не бих компликовао ствари. Каним се да путујем на одмор и да тамо наставим да размишљам шта да чиним и предлажем ти да те позовем у јулу да заједно продискутујемо да ли да се виђамо или не.

Љубим те,

Петар

... Не знам кад и не знам како је упознала овог Петера. Очито је да није био обичан пријатељ. Није причала, не знам да ли је неко знао, можда тетка, али ни она није жива па да ми нешто допуни... Али ово су само његова писма, и његова осећања. И његове речи. А где је овде *она*, мама? Да ли је ова реч *мама* овде умесна? Нека друга жена, с њеним именом и неким квалитетима мени непознатим, ево је овде. Ево је разголићена, свучена погледом једног мушкарца, осликана речима једног пријатеља, грљена рукама једног љубавника... Ово је било озбиљно... Ево, има и неких датума, година, места. Разгледнице, телеграми, писма, поздрави, сећања, заказивања...

Ко је тај човек? Делује озбиљно, фотографија нема, рукопис интелектуалца, расписане перлице... Путовали су заједно, виђали се у Паризу, Риму, Бечу, Будимпешти, Софији, у Београду. Нису летовали, нису били тамо где се породично иде. Нису били породица, јер су обоје имали своје. Она мене, додуше, он жену и децу.

„Код нас постоји пословица: човек са две жене, изгубиће душу, ако остане са обе. Ја морам да се одлучим: за ону са којом имам децу! Знам да ћу тебе изгубити, али нечастивоме ипак душу нећу даровати!”

Не, ја морам тог човека да упознам, да нађем. Да му пишем? Како, адресу не знам... Чини ми се да на неким писмима постоји адреса пошиљаоца. Пробаћу. Писаћу му, нећу телефоном. Хоћу да га видим. Мислио сам да све знам о мојој мајци. Били смо стално заједно, ишли на летовања, зимовања, када? Ово су године у питању, он је Немац, тамо је живео, она овде, у Београду. Како ја то нисам знао? Зар сам био толико мали? Па она уопште није путовала. Не, морала је понекад службено, на дан два, једино. Не, не осуђујем је, таман посла. Али ни речи да каже. Као да је све то сакрила у бунар, од себе, од других. Па, ево, где је био овај завежљај. У ћошку ћошкова. Сложен, завезан, одложен. Да је хтела, могла је да све уништи, поцепала, на омиљеној ломачи да спали. Не, све је остало, чак и хронолошки поређано. Па, можда је мени и оставила да ја прочитам!

Да није ове крађе, не бих ни нашао писма. Стварно, требало би овај крш склањати, требало би ову кућу... Не, не, ни ја то не могу. То није моје, то је родитељско. То је кућа мојих корена, мојих предака, и ја не могу тек тако. Тамо, то може, зачас. Нема сентимента, важно је да је корисно. Краду, обијају, „На продају”. Продато! Мој народ то ради другачије. Да, мој народ краде, уништава, односи, кућу своју од твоје пуни, што да купују, дођу, мало се помуче, мање него да раде, и готово. Ти више немаш, ја сад то имам! Па опет, мој народ родитељску кућу, макар и само четири зида била, проноси кроз све ратове и несреће и оставља своме потомству, као наслеђе.

Време је протичало, али за мене у обрнутом смеру. Дани су се ређали, али у прошлом животу, ноћи такође. Направио сам неки свој

календар, окренут потпуно прошлости, али не било којој: мојој и маминој. Оно прошло постало ми је важније и драже, имало је посебног смисла и значаја. Срећан сам био, у свој овој несрећи која ме је управо била снашла, био сам опет дете, када сам у сећању и прошлости могао да се препознам, пронађем, преиспитам. Понекад бих се уплашио за своје ментално здравље. Ниједна психологија не правда живот у животу, нити разликује сенку од предмета који ту сенку прави, ехо од гласа. А са мном се дешавало тако нешто. Ослушкивао сам, сећао се, дочаравао, мирисао, па чак и почео да живим и проживљавам оно заборављено, или чак и неостварено. Мојца је била стрпљива. У почетку је за све ово што ми се дешава имала велико разумевање и стрпљење. Схватила је да мора да буде сама са децом, а ја овде, да се „очистим” од наслага бола и прошлости. Али овом мом „чишћењу” није се назирао крај, почела је да се љути, да гунђа. Губила је стрпљење. Ово са мном још није било готово. Још се није завршило, све ме је болело и све ме се тицало. Никако нисам могао да нађем кључ, којим бих заувек закључао свој пређашњи живот. Био сам још увек наднет над ивицом понора. Породици сам био неопходан, мени су били потребни моји преци и моја мама. Тло под ногама, као тепих, било ми је измакнуто, и ја сам лебдео, у безваздушном простору. Све видим одозго, знам, али и не могу ништа. Био сам човек који је *после крађе* поново постао дете. Лопови су ми украли стварност. Дете не зна сасвим шта је човек, али човек добро појми шта значи повратак у детињство.

Решио сам да напишем писмо. Какво? Које? Имам ли право? Ко ме ће доспети и како ће га разумети? Писмо сам написао господину Петеру Каленшеру, на француском. Дискретно сам нагласио да сам ја син његове давнашње пријатељице, „*petite princesse de la Yougoslavie*”, сада већ покојне, и да бих желео да ми одговори...

Време је споро пролазило. Радио сам по кући, данима расклањао и изналазио заборављене предмете, ишчитавао различиту пошту и старе новине. Са мајсторима сам правио планове како све ово од времена и лопова уништено опет да поправим. На породицу готово да сам и заборавио, или бих им се понекад телефоном јавио, тек да видим како су. Звали су ме да се вратим, јер су ме се ужелели. А и са посла су се интересовали за моје здравље, јер сам већ дуго био на боловању. И поред све заузетости, очекивао сам ипак некакав одговор. Питао сам се да ли је глупо што то радим, мама би се да је жива, сигурно љутила, можда и увредила. Бог зна како се то међу њима и завршило?! Поред тога, ни за адресу нисам био сигуран. Ко зна ко сад тамо живи. После двадесет-тридесет година...

Па ипак, у дну срца очекивао сам да ће стићи некакав одговор, макар и онај „адресант непознат”.

И добио сам одговор. Мојој радости и мојој радозналости ништа није могло да стане на пут, да их обузда. Брзо сам поцепео коверат и потрчао ка тексту. Онако без наочара.

Mon ami inconnu,¹³

J'ai reçu Votre lettre et je suis bien touchée par le sujet. Je serai bien contente de Vous voir, faire une connaissance et rappeler aux souvenirs. Mes parentes, avant deux ans, dans un effrayant accident à banlieue de Paris...

... О, да ли је могуће?! Није ваљда. Ужасно! Одисало је присношћу: жељом и предлогом да се сретнемо, упознамо, поразговарамо и разменимо пошту?! Нисам ни погледао, претходно, ко пише. Писала ми је Хелене, ћерка Петерова. Њени родитељи су пре две године погинули у оној ужасној авионској несрећи, код Париза, кад се „Air bus”, Concorde, са преко стотину путника, већином Немаца, срушио. Пошли су били за Њујорк, да обележе златну свадбу... Но она ме, баш зато, и зове да се нас двоје сада упознамо и наставимо пријатељство наших родитеља. Оставља ми могућност да изаберем: Париз, Дизелдорф или Београд. Она би дошла...

– Побогу, човече, што ми дајете оволике папире? Шта ћу са овим? Рекао сам ти, *списак њокрагених списари!* А овде неке жврљотине, о кући, о мами, мало на српском, мало на француском. То нас не интересује!

– Па ја сам хтео то да вам напишем. Нисам ни приметио...

– Ама шта ниси, хиљаду папира, а недостаје главно! 'Ајде, седи, и напиши шта ти фали!... Додуше, лопови су то већ одавно на бувљаку продали, али у случају да се негде нешто појави, да знамо, да тражимо, да те зовемо, да идентификујеш!

¹³ Мој непознати пријатељу,

Примила сам Ваше писмо и ганула ме је садржина. Била бих врло задовољна да Вас видим, да се упознамо и оживимо успомене. Моји родитељи, пре две године, у једној страшној несрећи недалеко од Париза...